

Verso

Irodalomtörténeti folyóirat

Verso
Irodalomtörténeti folyóirat
2019/3

Szakmai védnökök
Bartók István
Jankovits László
Nagy Imre

A szerkesztőbizottság tagjai
Boszoki Petra
Laczkó András
Milbacher Róbert
Pálffy Eszter
Pap Balázs
Szatmári Áron

Tördelőszerkesztő
Pap Balázs

Borító
Simor Kamilla

Az idegen nyelvű rezümék nyelvi lektora
Maczelka Csaba

ISSN 2630-8479

Felelős kiadó
a PTE BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet
Klasszikus Irodalomtörténeti
és Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszékének vezetője
(7624 Pécs, Ifjúság u. 6.)

szerk@versofolyoirat.hu

EFOP-3.4.3-16-2016-00005

Korszerű egyetem a modern városban: Értékközpontúság,
nyitottság és befogadó szemlélet egy 21. századi felsőoktatási modellben

TARTALOM

TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY

SCHELHAMMER ZSÓFIA	
Tinódi ismeretlen verseiről	5
JANKOVITS LÁSZLÓ	
„Septima iam”: Ismétlés és variáció Janus Pannonius <i>Ad somnum</i> ában	21
ASZTALOS VERONKA-ÖRSIKE	
Színészi vendégjáték mint újraértelmezés	
Eleonora Duse 1892–93-as budapesti <i>Nórii</i>	27

KRITIKAI LAPOK

KERPICS JUDIT	
A betstelen Szivonyánék próbatételei	42
LACZHÁZI GYULA	
Bepillantás a kora újkori családok érzelmi gyakorlataiba	47

HASZNOS MULATSÁGOK

S. LACZKÓ ANDRÁS	
Kemény Zsigmond indiánjai	
A <i>Poharazás alatt</i> Amerika-ábrázolásáról	56

Jankovits László

„Septima iam”: Ismétlés és variáció Janus Pannonius *Ad somnum*ában

Tanulmányunk célja annak megmutatása, hogy milyen leleménnyel társítja Janus Pannonius az ókori hagyományból tanultakat *Ad Somnum* című versében.¹

A verscím magyar fordítása („Az Álomhoz”) megtévesztő: a magyar ’álmom’ szó a *somnium* (álmokkép) és a *somnus* (alvás) szóra egyaránt utal, s amint a versből is kiderül, mind az alvás, mind az álmodás Somnus ajándéka. Janus az álmokképek ókori eredetű tipológiájával is tisztában volt, hiszen jól ismerte Macrobius magyarázatát Cicero munkájához, a *Scipio álma* címen fennmaradt töredékhez.² Macrobius az álmokkép öt fajtáját különíti el magyarázatában (1, 3, 1–12). Ezek közül egy jelenik meg a vers 19. sorában (*tantum dira meis monstra obversantur ocellis*, csupán szörnyű csodalények forgolódnak szemem előtt). Ez a *phantasma*, a rémlátás fajtája, amely során az ébrenlét és az elszenderedés határán képzel alakok rohannak rá az emberre vagy lebegnek előtte.³

A Somnushoz szóló költemény azonban elsősorban az elalvásról szól. A továbbiakban ezért, csekély, felismerhető kivétellel az ’álmom’ szót ’alvás’ értelemben használjuk.

Az Álom témájához számos ókori költőnél található anyagot Janus. Azt is feltételezhetjük, hogy az iskolai gyakorlatnak megfelelően kivonatolta ezeket, akár papíron, akár fejben. Harry C. Schnur jött rá, hogy a latin hagyományban a legfontosabb modell Statius Somnus-himnusza (*Silvae*, 5, 4). Az álomtalanság mindkét költő versében hét napig tart, mindegyik versben hangsúlyt kap az álomtalanság mint betegség, és mindkettőben szelíd (*placidus*) az Álom karaktere. Rövid kommentárjában Schnur rámutat arra, hogy Janus jelentősen kibővíti a témát a maga feldolgozásában. Bettina Windau és Török László az ókori és humanista párhuzamos helyek előszámlálásával járul hozzá a vers magyarázatához. Horváth és Windau egyaránt kiemeli a mai refrénhez hasonlítható *versus intercalaris* formájában megjelenő, visszatérő invokációt mint az *Ad Somnum* sajátosságát.⁴

1 JANUS PANNONIUS, *Opera quae manserunt omnia*, II, *Elegiae*, fasc. I., *Textus*, edd. Iulius MAYER, Ladislaus TÖRÖK, Bp., Balassi, 2014, 147–152, 29. jegyzet.

2 Battista GUARINO, *A Program of Teaching and Learning = Humanist Educational Treatises*, ed., trans. Craig W. KALLENDOFF, Cambridge, Mass.—London, Harvard University Press, 2002, 295; JANUS PANNONIUS, *Opera quae manserunt omnia*, I, *Epigrammata*, fasc. I., *Textus*, edd. Iulius MAYER, Ladislaus TÖRÖK, Bp., Balassi, 2006, 181, 293–294. jegyzet.

3 JANUS PANNONIUS, *Elegiae*, i. m., 146, 28. jegyzet.

4 *Lateinische Gedichte Deutscher Humanisten*, ed. Harry C. SCHNUR, Stuttgart, Reclam, 1967, 310–317 (latin–német szöveg), 462–464 (magyarázat); HORVÁTH János, *Janus Pannonius műfajai és mintái = Janus Pannonius: Tanulmányok*, kiad. KARDOS Tibor, V. KOVÁCS

Statius és Janus verse egyaránt a klétikus himnusz típusába tartozik. Ezekben a himnuszokban az imádkozó segítőkész jelenlétet kér az istenségtől, akinek előszámlálja a kérés szempontjából fontos tulajdonságait.⁵ Ez a műfaji keret Janus esetében láthatóan lehetőséget kínált arra, hogy a felsorolásban megmutathassa műveltségének gazdagságát.

A kérdés az, hogy a műveltség bemutatásán túl láthatunk-e más célt az ismétlés és a bőszeges bemutatás mögött. A válaszhoz nézzük meg a vers kiinduló helyzetét és felépítését.

Ha a vers kezdetét nézzük, mindjárt egy fontos eltérést látunk. Statius akkor hívja Somnust, amikor Phoebe, a Hold felkel, vagyis az éjszaka kezdetén: akkor, amikor az istenség felébred. Janus ezzel szöges ellentétben éppen hajnalban szól Somnushoz; akkor, amikor az istenség napi rendes nyugalmi időszaka megkezdődne. Ez, ha az istenség nézőpontjából értékeljük, egy halandó szájából hübrisz, egy istenség piszkálása, egetverő pimaszság. Ha a költő szemszögéből nézzük, a végső kétségbeesés diktálta merészség, egyben költői önbizalom: én, ha más választásom nincs már, az Alvást magát is fel tudom kelteni. Janus ezzel egyszerre imitál, követi a hagyományt, ez esetben Statiust, és verseng a hagyománnyal: mérészen megújít egy már ismert ötletet.

Ha a vers felépítését nézzük, hasonlóan megtaláljuk a hagyományt és a leleményt.

Amint látjuk, az éber éjszakák száma rögtön az első invokáció után megjelenik (11):

Septima iam fulget pulsus aurora tenebris...

A kezdő szavak Statius himnuszát követik (7):

septima iam rediens Phoebe mihi respicit...

Amiben Janus újít, az a számszerű összefüggés az álmatlan éjszakák és az invokációk között. A költő hét napja van ébren, az Álomhoz hétszer szól az invokáció, refrénszerűen ismétlődve. Olyan invokáció, amelyet magán belül is anaforisztikus ismétlés erősít, akárcsak (Pseudo-)Tibullus e soraiban (3, 10, 1–2):

Sándor, Bp., Akadémiai, 1975, 387–388; Stefano CARRAI, *Ad Somnum: L'invocazione al Sonno nella lirica italiana*, Padova, Antenore, 1990, 37, 125–129 és passim; *Régi magyar irodalmi szöveggyűjtemény, I: Humanizmus*, a Janus Pannonius-szövegeket kiad. TÖRÖK László, Bp., Balassi, 1998, 275–277 (magyarázatok); Bettina WINDAU, *Somnus: Neulateinische Dichtung an und über den Schlaf. Studien zur Motivik: Texte, Übersetzung*, Trier, WVT, 1998, 90–94, 198–201 (szöveg és magyarázatok) és passim.

⁵ Francis CAIRNS, *Generic Composition in Greek and Roman Poetry*, Edinburgh, University Press, 1972, 92, 192–193; MENANDER, *Peri epideiktikón*, 424, 3–430, 8 = *Menander Rhetor*, ed., trl., comm. D. A. RUSSELL, N. G. WILSON, Oxford, Clarendon, 182–193.

Huc ades et tenerae morbos expelle puellae,
Huc ades, intonsa Phoebe superbe coma.

Janusnál (9–10 és a továbbiakban még hatszor):

huc ades, o hominum simul et rex, Somne, deorum,
huc ades, et placidus languida membra leva!

Van-e előzménye ennek az eljárásnak a régieknél? Közvetlen, a vers struktúráját szám szerint meghatározó mintát nem látunk.

A szituációt tekintve azonban ismerünk olyan esetet, amelyben egy költő végső merészségében és nagy öntudattal ilyen tiszteletlenül zaklat egy istenséget. Költő művében megjelenő költőről van szó: Orpheusról Ovidius *Metamorphoses*-ében (10, 11–47). Ovidiusnak és Orpheusnak mint költő-figurának fontos szerepe volt abban, ahogy Janus a maga költői pályáját látta, különösen annak magyarországi szakaszában. Ő az a két költő, akinek voltak hegyentúli tapasztalatai: vagyis ők jártak a görög-latin világot földrajzilag és kulturálisan is határoló északi hegyeken túli vidékeken. Orpheus, a mitológia szerint első és legnagyobb költő az Argonauták vállalkozásában vett részt, a legnagyobb héroszok társaságában hozta el az Aranygyapjút a Fekete-tenger partjáról. Ovidius pedig Augustus parancsára élete utolsó szakaszát töltötte ezen a vidéken.

Janus és Orpheus közös sorsa, az, hogy egy nagy költő az Észak világában él, a kortársak figyelmét sem kerülte el. Amikor 1454 utolsó és 1455 első hónapjaiban már mint elismert költő egy időre visszatért hazájába, a bajor humanista, Johannes Tröster úgy dicsőítette, mint aki Magyarországot *sua Orpheica lyra auget ridereque facit*, táplálja és kacagtatja orpheuszi lantjával.⁶ Pályája végén, 1470 táján ugyanezt a dicsőítést kaphatta meg a germán poéta, Heinrich von Gundelfingen versében. Ez a vers nem maradt ránk, de a válaszversben, amelyet Janus írt, látható, hogy udvariasan elhárítja az Orpheusszal történő azonosítást. Saját költői gyakorlatában ugyanakkor másutt is felhasznált Orpheusnak tulajdonított himnuszt: a Marshoz békességért fohászkozó himnuszához a legközelebb az orphikus Arész-himnusz áll.⁷ A 85. orphikus himnuszt Hüpnoszhoz, az elalvás istenségéhez pedig Janus Somnus-költeménye szempontjából érdemes szemügyre vennünk. A Hüpnosz-himnusz fontos közös pontokat mutat Janus versével. Invokációja (*Hüpné, anax makarón pantón thnétón t'anthrópón*, Álom, úr a minden boldog halhatatlan és ember fölött) visszhangzik Janus visszatérő invokációiban: *hominum simul et rex, Somne, deorum* (Álom, emberek, egyszersmind istenek királya). Az orphikus himnusz záró sorának *eumenész* jelzője a Statiusnál és Janusnál is olvasható, előbb említett *placidus* jelzőnek felel meg.

⁶ SZILÁGYI Emőke Rita, *Vitéz János mecénatúrája: Johannes Tröster és az 1450-es évek*, PhD értekezés, Bp., ELTE BTK, 2013, 107.

⁷ *Hymn. Orph.*, 65, vö. JANUS PANNONIUS, *Epigrammata, i. m.*, 247, 426. jegyzet; HEGEDÜS István, *Janus Pannonius vallásos költeményei*, Akadémiai Értesítő, 24(1913), 162.

Ovidius és Janus esetében eltérő kapcsolatról beszélhetünk. Amennyire tudjuk, a maga korában senki sem nevezte Janust Ovidiusnak. Nem véletlenül: Ovidius száműzetésben írt verseit a középkori hagyományban a szemérmetlen verseiért a világ végére száműzött, és ott a bűnbánat helyett környezetét és az őt száműző hatalmat fondorlatosan kárhóztató költő munkáinak tartották, s ez az elítélő hozzáállás csak a 15. század vége felé változott meg. Ráadásul Janus nem száműzöttként, hanem pályáján emelkedve tért vissza Itáliából a hegyentúlra; nem idegenbe érkezett, hanem saját hazájába, azzal a szándékkal, hogy hegyentúli szülőföldjét, az egykori római provinciát a maga eszközeivel újra felvirágoztassa. Vállalkozása során ugyanakkor folyamatosan számolnia kellett azokkal a nehézségekkel, amelyeket Ovidius száműzetésbeli költészetéből tanult: a barbár világ és a kulturált költő ellentmondásával.

Ovidius iskolai szerző volt, verseit Janus, akárcsak bármely művelt kortársa, betéve tudta. Talán a legjobban a mintegy kétszázötven mítoszt leleményesen egy műbe szövő *Metamorphoses*t, amely az ő számára is a legjobb forrás volt nemcsak az antik mitológia tárgyi ismerete, hanem a tárgy feldolgozása terén is. Somnust is megtalálhatta a *Metamorphoses* 11. könyvében, s fel is használta az ott olvasottakat, mindjárt verse elején is (1. sor, vö. *Metamorphoses*, 11, 593).

Bizonyosan ismerhette azt is, hogy a *Metamorphoses*ben miként veszi rá Orpheus az Alvilágban uralkodó istenségeket arra, hogy feleségét, Eurydicét visszaengedjék az élők közé. Orpheus énekben, lantszó mellett érvel, pontosabban alkudozik, s ezzel a fogadkozással zárja beszédét (10, 38–39): *quodsi fata negant veniam pro coniuge, certum est / nolle redire mihi: leto gaudete duorum* (ha a végzet megtagadja hitvesemtől ezt a kegyelmet, bizonyos, hogy magam sem térek vissza: örüljete két ember halálának). A folytatásból kiderül, mit tartogat ez az ígéret. A fogadkozás után rögtön következik annak leírása, miként hat Orpheus éneke az Alvilág működésére. Az Alvilág leáll: a szenvedő főbűnösök elfeledkeznek büntetésükről, a földmélyi birodalmon uralkodó könyörtelen istenek sírni kezdenek – s ha nem engedik vissza Eurydicét, mindez akármeddig így maradhat.

Janusnál hasonló eljárást láthatunk: hét alváshiányos nap után hajnalban, amikor Somnus nyugodni térne, a kérés hétszer szólal meg – vagy, sejtethetjük, annyiszor, ahány álmatlan éjszaka a halálig, akár a halál után elkövetkezik még.

Egyelőre Hétszer szólal meg a kérés, és hétféle módon. Nézzük, milyen módjai lehetnek az álomfelkeltésnek.

1. Invokáció a helyek szerint (1–8. sor). Somnus, amint azt Ovidiusnál olvashatjuk, álmatag, főként nappal. Janus előszámlálja azokat a helyeket, ahol az invokáció időszakában az istenség fellelhető. Szélsőségesen távoli, egymáshoz képest végletesen ellentétes helyek ezek: a Kimmeriai-völgy a világ keleti, Nüx birodalma a nyugati szélén, Lémnosz szigete ismét keleten. A felsorolás ismét végletes ellentéttel folytatódik: a csillagos égben lakomázó istenségek és az Alvilág bejárata – illetve az utóbbi hangsúlyozottan nem, holott az Álom lakóhelye éppen ez: az Alvilág bejárata, rémek tanyája. Horváth és Windau szerint azért nem terjed ki az invokáció az Alvilágra, mert ez ellentétes az invokált Álom szelíd ka-

rakterével – Horváth szerint azért sem, mert Janus itt korrigálni, egyben felülmúlni akarja az istenséget az Alvilágban megjelenítő Vergiliust.⁸ Ezek mellett érdemes már most megjegyezni, hogy a tagadás több, mint pusztá mellőzés – hiszen a 91–92. sorban megjelenik az Álom nővére, a Halál. Mintha azt olvasnánk: a halál küszöbén még nem kereslek, de akárhol máshol vagy, megtalállak.

2. Panasz és támadás (11–28. sor). Először ama szenvedések leírását olvasuk, amelyeket az álmatlanság okoz. Invektíva követi ezt: személyeskedő támadás valamennyi istenség ellen.⁹ Ilyen általános kárhozzátás másutt is megjelenik Janus elégiáiban: ezzel az eljárással szidalmazza a költő először a csillagokat, s – külön versben – a Holdat anyja halála miatt. Ezekben a versekben az invektívát visszavonás, palinódia követi: a költő gyászos lelkiállapotára hivatkozva magyarázza hübriszt és az istennel szembeni blaszfémiát. Amint írja, a *mens obruta*, a testi-lelki gondoktól elnyomott elme elveszíti az ellenőrzést az indulatok fölött.¹⁰ A Somnus-versben azonban ez a palinódia hiányzik: sőt, az invektíva immár nemcsak Somnust, hanem a vele kapcsolatba kerülő valamennyi istenséget zaklatja: Pasitheát Lémnoszon, az Olümposz lakóit és magát az istenek atyját, Iuppitert is.

3. A korábbi erőfeszítések kudarcai (31–44. sor). A hiába használt orvosságok és azok hangsúlyozott haszontalansága a *remotio* szónoki eljárásában jelenik meg: a lehetséges megoldások lépésről lépésre történő kizárása révén. Ez mintegy felhívja a figyelmet Somnus segítségének fontosságára, egyben bizonyíték arra, hogy a poéta a maga részéről mi mindent megtett az alvásért, amit Somnus eleddig nem.

4. A megszólított istenség jellemzése (47–58. sor). A rész elrendezésében meghatározók a személy dicsőítésének toposzai: a leszármazás, a születés, a neveltetés, az erények és a társak. Somnus anyja, az Éj mellett megjelennek a szolgák. Ők moribus apti, az istenség jelleméhez illően szolgálják Somnus felkeltését. Ovidiusnál (*Metamorphoses*, 11, 633–635) Somnus, amikor feladatát kell teljesítenie, kísérői egyikét küldi el – Janus ezt a hagyományt követi: a kérés szerint bárki megfelel, akár a Kábulat (Torpor), akár a nyugalom (Quies), a pihenés (Otium) vagy a csend (Silentium) elküldhető. Érthetjük mindezt úgy is, hogy a poéta a szolgákkal is beéri, de érthetjük úgy is, mint közvetett vádat: magad miért nem tudsz jönni, ha már negyedszer hívlak?

5. A tevékenység időszakának leírása (61–76. sor). Somnus nyugalmát, mondhatni, úgy is meg lehet zavarni, ha felsorolásban emlékeztetjük arra, rendszeresen mikor mi a dolga. A felsorolás nemcsak olyan példákat tartalmaz, amelyek Somnusnak a világmindenségre kiterjedő hatalmát bizonyítják. Visszatér az éjszaka felemlítése is: Somnus ekkor tud időt szakítani magára és Lyaeusra – ez a név, Dionüszosz egyik állandó jelzője alighanem bizonyos italok fogyasztására utal.

⁸ HORVÁTH, *i. m.*, 388; WINDAU, *i. m.*, 47.

⁹ WINDAU, *i. m.*, 199. párhuzamként hozza fel azt, ahogy Apollón az istenségekhez fordul (*Iliasz*, 24, 33), s ahogy Kalüpszó Hermészt szólítja meg (*Odüsszeia*, 5, 118). Ezekben az esetekben istenségek szólítanak meg istenségeket, egyenrangú viszonyban.

¹⁰ JANUS PANNONIUS, *Elegiae*, *i. m.*, 121–132.

Az utolsó példa visszaviszi az olvasót a hajnalba, abba a napszakba (lásd 11. sor), amelyben a vers kezdődik: a hajnal istenasszonya, Éósz/Aurora példája mutatja Somnus hatalmát. Tudnivaló, hogy Hüpnosz/Somnus visszatartotta a pirkadatot azért, hogy Éósz és szerelme, Tithónosz nászéjszakája hosszabban tartson. Közvetve olvashatjuk mindezt így: hetedszerre akár a hajnalt is visszatarthatnád, hogy kialudhassam magam végre.

6. Somnus korábbi segítségei (78–92. sor). A *remotio* technikáját látjuk ismét. Somnus számos alkalommal teljesített morálisan megkérdőjelezhető kéréseket a trójai és thébai háborúban. Ezek a példák sorra kizárásra kerülnek, s ezzel hangsúlyosabbá válik a költő kérésének ártalmatlan, Iuppiternek is tetsző karaktere. Arról a Iuppiterről van szó, akit korábban Somnus már megcsalt. Közvetve így is olvashatjuk: annyi huncutságban segítettél már, igazán megpróbálhatnál valami jó dolgot is tenni. A kérés ilyen tisztázása emeli ki a rész zárását, a versben az első fenyegető érvet: azt, hogy ha Somnus nem segít, akkor alvás helyett a halál, Mors/Thanatosz, Somnus nővére fog segíteni a poétán. Közvetve ez azt is jelentheti: akár a Halált is felkereshetem – itt ismét az Alvilágot megjárt, Ovidius elbeszélésében megjelenő Orpheusra gondolhatunk. Ki tudja, mi várhat az Alvilágra, ha még egy varázserejű költő megjelenik ott?

7. Áldozatok és feltételes jókívánság (95–108. sor). A vers zárása a himnuszok konvencionális eleme: változatos formában való kinyilvánítása a beszélő hálájának. Először az áldozati felajánlások meghatározásával. Mind Török, mind Windau felhívja a figyelmet arra, hogy sajátosan válogatott áldozati állatok jelennek meg. A lúd és a kakas Ovidiusnál azon élőlények közt szerepel, akiknek jelenléte tiltott Somnus házában (*Metamorphoses*, 11, 597–599).¹¹ Janus ekképpen mintegy megígéri, hogy elhallgattatja ezeket a lényeket. Ehhez vegyük hozzá, hogy Somnus leírásában Ovidius azon emberi hangokról is beszél, akik hangos zaja (*convicium*) megzavarhatja az istenség nyugalmát. Janus esetében egy kimondatlan hálaadást is feltételezhetünk: röviden szólva, ha alszom, abba hagyom a nyaggatásodat, és végre te is alhatsz. A hálaadás másik formája a feltételes jókívánságok sora: ez a néhány sor mintegy himnusz a himnuszban. Invokációval kezdődik, amely az eddigiekhez képest új elemeket tartalmaz. Somnus nemcsak a test, hanem az elme számára is fontos. A jókívánságok közti (107–108) körülírásban visszatér Pasithea, akivel a második sorban találkoztunk; általában visszatér az a helyzet, amellyel a vers kezdődik.

Ezzel a vers körbe zárja magát – akár azt a lehetőséget is megengedve, hogy ha az istenség nem érkezik meg, a vers újra elkezdődik: és akkor ki tudja, mikor élvezheti Somnus a szép Pasithea, a bor és a pihenés örömeit megint.

Remélem, hogy ez a dolgozat nem járt olyan hatással, mint amelyet Janus elérni akart. Illusztrációjául készült annak, hogy Janus Pannonius miként használta fel a régiek, elsősorban Ovidius szövegeit – de nemcsak szövegeit, hanem azt az utalások szövevényét felmutató költői mesterséget és leleményt, amelyet nagy elődjétől, a Mediterráneumtól északra eső vidéket ölelté már megjárt költőtől, Ovidiustól tanult.

¹¹ TÖRÖK, *i. m.*, 277; WINDAU, *i. m.*, 71–72.

Janus Pannonius' hymn to Somnus, the deity of Sleep is the penultimate poem in the so-called Florentine corpus, a cycle of elegies that attracted the poet's Italian contemporaries.

As for the mythology of Somnus, the most important model was Statius' hymn to Sleep (*Silvae*, 5, 4). In its structure *Ad Somnum* resembles the model of the kletic hymn, including the invocation and the catalogue that comprises especially those traits of the deity that could be helpful for the worshipper. Janus uses a recurring invocation in the form of *versus intercalares*. There seems to be a coincidence between Janus' seven sleepless nights of the poet and the seven time repeated distichs of invocation. By contrast to Statius, who calls the deity in the beginning of the night, Janus starts his invocation in the dawn when the deity is going to have his rest, and by repeating his call, so to say, makes the deity as restless as he himself lacks tranquillity. He uses various forms of argumentation: invocation according to the places where the deity dwells, complaint and invective, enumeration of his previous efforts, characterizing the addressed deity, describing Somnus' period of activity, prayer, promise of sacrifices and conditional well-wishing. Janus' uses several times the rhetorical device of *remotio*, the exclusion of impossible arguments, in order to stress the singular importance of the aid of the deity. At the same time the passages between the repeated invocations enable the poet to show a variation of the topoi of the genre of the hymn.